

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра германської філології

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

Спеціальність (напрямок підготовки) 6.020303 «Філологія»

Інтегровані уроки: іноземна мова та географія

Допущено до захисту «__» _____ 2019 р.

Зав. каф. германської філології _____ канд. філол. наук, проф. Кобякова І. К.

Виконав:

студ. групи ПР-54

Великодний Олександр Іванович

Науковий керівник:

к.філол.н., доцент

Шуменко Ольга Анатоліївна

Суми 2019

ЗМІСТ

ЗМІСТ	2
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ІНТЕГРОВАНИХ УРОКІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	5
1.1 Суть та особливості явища інтеграції в рамках вивчення іноземної мови	5
1.2 Використання методики інтегрованого навчання з елементами географії на уроках іноземної мови	8
РОЗДІЛ 2 СПОСОБИ ВТІЛЕННЯ ІНТЕГРОВАНОЇ СКЛАДОВОЇ В УМОВАХ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ	12
2.1 Урок-екскурсія як засіб розвитку творчих здібностей учня	12
2.2 Урок-телеміст як один із видів інтеграції уроків англійської мови та географії.....	17
ВИСНОВКИ	21
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	23

ВСТУП

У системі сучасної освіти англійська мова є однією із провідних навчальних дисциплін, адже глобалізований світ ставить перед суспільством суворі вимоги: уміння спілкуватися із жителями тої чи іншої країни при закордонних мандрівках, глибокі навички роботи з ПК, суттєва частина програмного забезпечення якого надається англійською мовою, розширення кругозору тощо. Всі ці пункти можуть бути успішно реалізовані лише за умов комплексного та глибокого вивчення англійської мови учнями.

Специфіка англійської мови як навчальної дисципліни полягає в тому, що для підтримування постійного інтересу учнів до предмету на всіх етапах навчання, потрібно просто звернути увагу на первинну інтегровану природу цієї дисципліни. Зв'язок англійської мови з іншими предметами є настільки очевидним, що педагогу залишається лише правильно скористатися цією особливістю і перетворити її на перевагу у процесі навчання.

Велика кількість вчених займалася дослідженням цього специфічного аспекту педагогічної діяльності. Серед них можна таких науковців, як С. У. Гончаренко, С. С. Ізбаш, В. Р. Ільченко, В. Ф. Олійник, К. Huang, Т. Rogers, Ruiz de Zarobe, J. Savage, and S. Savignon.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що Міністерство освіти та науки України ставить перед сучасними педагогами ціль повного уникнення розмежування навчальних дисциплін та прагнення до вивчення інтеграційного вивчення предметів у рамках концепції Нової української школи. Вважаємо, що ця тема є недостатньо дослідженою, так як на сучасному етапі методисти займаються переважно вивченням загального поняття інтеграції та його особливостей, а не аналізом зв'язків між конкретними дисциплінами.

Об'єктом дослідження є інтегровані уроки англійської мови та географії.

Предметом виступає методика проведення інтегрованих уроків англійської мови та географії, функції та наповнення.

Метою роботи є характеристика та аналіз ряду методів навчання, широко використовуваних у процесі проведення інтегрованих уроків іноземної мови та

географії. На основі поставленої мети було сформовано основні **завдання** дослідження:

- 1) проаналізувати загальні теоретичні поняття та класифікації в рамках поняття міжпредметної інтеграції;
- 2) дослідити особливості функціонування форм інтегрованого навчання;
- 3) визначити вплив географії як навчальної дисципліни на процес вивчення англійської мови та рівень зацікавленості учнів у вивченні цього предмету;
- 4) реалізувати ряд практичних вправ та методичних рекомендацій, пов'язаних із реалізацією міжпредметної інтеграції географії у навчання англійської мови.

Аналіз матеріалу проводився на основі комплексу **методів** дослідження: описовий метод, метод наукового спостереження, метод порівняння, метод пробного навчання, метод абстрагування, метод словникової дефініції.

Практичне значення поданого дослідження визначається можливістю використання його результатів та матеріалів під час підготовки уроків англійської мови, зокрема і для учнів 5 класу, а також при проведенні занять та семінарів з таких дисциплін, як «Методика викладання іноземної мови» та «Педагогіка».

Структура роботи: Бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних, лексикографічних та ілюстративних джерел. Загальний об'єм роботи (без додатків) складає 26 сторінок. Список використаних джерел включає 40 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ІНТЕГРОВАНИХ УРОКІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

1.1 Суть та особливості явища інтеграції в рамках вивчення іноземної мови

Інтеграцією називають синтез різних структурних частин з метою їхнього упорядкування та об'єднання у цілісну систему [27]. На сьогоднішній день інтегрування різних дисциплін – це одна із найважливіших цілей сучасних педагогів. Якщо вчителю вдається спланувати та провести інтегрований урок, то він виконує одразу декілька завдань: покращує якість освіти та формує в уявленні учнів цілісну картину про об'єкт, що аналізується.

Велика кількість науковців розглядали питання інтеграції в системі навчання. Існує два основних тлумачення цього поняття:

- 1) мета освіти, завдяки втіленню якої учні зможуть отримати цілісне уявлення про оточуюче середовище, його об'єкти та явища [28];
- 2) засіб навчання, основою якого є виявлення, посилення та практичне використання зв'язків між різними навчальними дисциплінами [30].

Важливим питанням педагогіки є комплексна характеристика та оцінка процесу навчальної інтеграції. Інтеграцією можна назвати явище взаємозв'язку окремих складових, які мають подібні характеристики та властивості [10, с.12]. У результаті їхнього синтезу зв'язки посилюються і формують цілісний інтегрований об'єкт, котрий характеризується абсолютно новими інтегрованими властивостями. Проблема інтеграції вважається глобальною в рамках концепції Нової української школи і має безпосередній зв'язок із соціальною складовою освіти [14, с.7]: глобальні процеси у світі відбуваються настільки швидко, що людська свідомість не встигає їх повністю осягнути, осмислити важливість та зміст, причини виникнення і наслідки.

Згідно із Державним стандартом про освіту, важливою навичкою учнів середньої та старшої школи є міжпредметна компетентність, тобто можливість

учнів використовувати знання і вміння, набуті в рамках певної дисципліни, поза її межами.

На сьогоднішній день у системі освіти активно втілюється концепція Нової української школи. Мається за мету кардинально реформувати шкільне навчання методом подолання міжпредметного бар'єру, який часто стає перешкодою для реалізації теоретичних знань на практиці [3]. Планується, що англійська мова не втратить статусу офіційної окремої дисципліни, але в той же час педагоги мають активно та ефективно поєднувати англійську мову з іншими навчальними предметами, наприклад, із літературою, художньою культурою, історією чи географією.

Можливість таких комбінацій пояснюється гнучкістю дисципліни «Англійська мова». Це практично універсальний метод навчання, який з легкістю може поєднувати в собі різні дисципліни в межах окремих підтем, адже підручник з англійської мови побудований таким чином, що протягом академічного року навчання учні встигають ознайомитися із кардинально різними темами, наприклад, наука та техніка, здоров'я, музика, мистецтво і т. д [12, с.9]. Суттєва роль відводиться також темі природи, навколишнього середовища, а також вивченню географічних особливостей англомовних країн. Це свідчить про тісні та ефективні міжпредметні зв'язки, що встигли сформуватися та закріпитися між англійською мовою та географією.

Слід відзначити, що педагоги обмежені у тематиці подачі матеріалу, адже вони слідують навчальним програмам, які визначаються Міністерством освіти та науки України. Загальне відхилення від навчальної програми не повинне виходити за межі 10 відсотків [15, с.33]. У протилежному разі вчитель повинен надавати ґрунтовне та логічне пояснення мотивам своїх дій. Варто відзначити, що навчальні програми з англійської мови не передбачають такого суворого слідування послідовності тем, адже надана структура не є рамковою. Вчитель може самостійно обирати послідовність тем для вивчення [18, с.20]. Наприклад, якщо йому потрібно опрацювати із учнями тему «Weather», а після аналізу навчальної програми із географії він розуміє, що ця тема буде опрацьована

учнями рідною мовою лише за півтора місяці, то він може змінити теми місцями і подати тему погоди за декілька місяців. Таке рішення буде логічно обґрунтованим, адже учням буде достатньо важко зрозуміти особливості вимірювання погоди, типи клімату і т. д., якщо вони не володіють цими знаннями взагалі.

Інтеграція в межах шкільної освіти може втілюватися у наступних формах [17, с.189]:

- 1) планування та проведення нових типів уроків, які не передбачені як обов'язкові навчальною програмою (бінарні, інтегровані і т. д.);
- 2) організація та втілення навчальних проєктів;
- 3) проведення тематичних тижнів.

Також явище інтеграції розподіляється на два основних види в залежності від того, які навчальні предмети використовуються у процесі навчання. У залежності від цього інтеграція може бути [20, с.194]:

- 1) внутрішньо предметною – коли в процесі вивчення дисципліни різні її структурні частини та теми вивчаються не ізольовано, а у комплексі (наприклад, синтезоване вивчення фонетики, лексики, граматики на уроках англійської мови);
- 2) міжпредметною – коли в процесі вивчення дисципліни залучаються теми та поняття, які є основою інших навчальних дисциплін (наприклад, вивчення теми клімат України в рамках уроку англійської мови).

Міжпредметна інтеграція має два основних втілення: вона може бути горизонтальною та вертикальною [23, 26]. Основною різницею між ними є те, що в рамках горизонтальної інтеграції теми з різних навчальних дисциплін взаємопов'язуються та комплексно вивчаються протягом тривалого часу (теми, семестру тощо). У випадку із горизонтальною інтеграцією синтез знань та понять між різними навчальними дисциплінами передбачається в межах одного уроку.

З точки зору сучасних науковців, оптимальним є використання горизонтальних міжпредметних зв'язків, адже учні мають більше часу, щоб осмислити та зрозуміти процес узгодження знань з різних дисциплін [13, с.7].

Позитивно на закріплення знань учнями впливає і той факт, що англійська мова в рамках міжпредметної інтеграції стає не лише інструментом навчання, але і середовищем для вивчення інших дисциплін.

1.2 Використання методики інтегрованого навчання з елементами географії на уроках іноземної мови

На сьогоднішній день методика навчання англійської мови потребує докорінних змін, які б уможливили підвищення інтересу учнів до вивчення нового матеріалу, а також сприяли б використанню нових технологій в рамках навчального процесу [11, с.29]. Наразі одним із таких сучасних прийомів навчання є методика інтегрованої подачі навчального матеріалу.

Основними позитивними рисами використання такого прийому на уроках англійської мови є змога отримання учнями більш глибоких та комплексних знань з англійської мови, а також можливість по-новому поглянути на цілком знайомі об'єкти та явища [16, с.20]. Дуже важливо, щоб школярі навчилися переносити знання із однієї дисципліни до іншої, особливо в такому віці, коли вони отримують велику кількість навчальних предметів після початкової школи, і всі ці предмети досить складно сприймаються ними на перших етапах. Основна проблема учнів 5 класу полягає в тому, що переважна кількість дисциплін є новими, тому навіть якщо їм вдається завчити якесь правило чи поняття, воно переважно залишається зрозумілим для них лише в межах зазначеної дисципліни [2, 6]. Метою ж педагога є розвинути та розширити знання учнів, навчити їх застосовувати отриману інформацію на практиці.

Одною із переваг інтегрованого уроку є те, що така технологія навчання дає учням змогу засвоювати знання, не силуючи себе до цього. Навчання проходить набагато цікавіше та з більшою вірогідністю закріплення нового матеріалу безпосередньо протягом уроку.

Основною відмінністю дітей початкової та середньої школи є їх швидка втомлюваність. Вони не можуть сприймати матеріал ефективно протягом

тривалого часу [1, с.194]. Учням необхідна часта зміна діяльності, подача інформації в різних формах та варіантах. Саме інтегрована форма проведення уроку може забезпечити необхідну варіативність [21]. Інтегровані заняття не просто втримують увагу учня протягом більш тривалого часу, але і стимулюють його активність.

Синтез уроків географії та англійської мови має цілком обґрунтоване використання. Проведення заняття у такому контексті сприяє розвитку інтелектуальних та творчих здібностей учня, покращує його мовленнєві навички, стимулює прагнення учня до самовдосконалення та самопізнання [7, с.56]. Такі уроки в будь-якому разі стануть ефективними, не дивлячись на те, яким є цей урок за формою – вивченням нового матеріалу чи узагальненням уже відомої інформації.

У всі часи людям потрібні були знання іноземної мови: в першу чергу, щоб подорожувати (з ціллю проведення досліджень, торгівлі чи досягнення певної особистої мети). Саме тому дисципліни «Географія» та «Іноземна мова» досить тісно переплетені між собою.

Крім того, у всі періоди саме знання іноземної мови вважалося своєрідним індикатором рівня інтелекту людини. У зв'язку із останніми подіями, які відбуваються в Україні, в тому числі і незмінним курсом на євроінтеграцію та безвізовий режим із країнами ЄС [22], громадяни України отримали набагато ширші можливості для здійснення подорожей за кордон, але зробити це у повному обсязі без знання іноземної мови практично неможливо.

Винятки становлять випадки, коли людина подорожує у супроводі власного перекладача, але середньостатистична особа звісно не може собі цього дозволити. Саме тому ще зі шкільних часів учнів привчають до необхідності вивчення як іноземної мови, так і географії, для вільної орієнтації у просторі (в тому числі і за кордоном).

Велика кількість дисциплін, які пропонуються учням для вивчення за шкільними навчальними програмами, є пов'язаними між собою. Між деякими дисциплінами зв'язок майже не спостерігається; особливо яскраво це можна

простежити, якщо навчальні предмети належать до різних навчальних циклів (циклу гуманітарних наук, циклу природничих наук, циклу точних наук) [24]. Таким самим чином, на перший погляд достатньо важко простежити який-небудь зв'язок між такими навчальними дисциплінами, як «Географія» та «Англійська мова». Але насправді цей зв'язок існує, і він досить гарно спостерігається при зіставленні навчальних програм із англійської мови та, безпосередньо, географії.

Деякі теми у підручнику з англійської мови є відверто пов'язаними із природою, станом навколишнього середовища, екологією, погодою і подорожами до різних країн світу, зокрема англомовних [5, 8]. Без зіставного аналізу ці теми виглядають абсолютно звичайними і ніяк не асоціюються із географічною складовою або інтеграцією. Але якщо конкретно співставити теми по класах, то отримуємо наступну ситуацію:

Географія	Англійська мова
Держави Європи. Велика Британія (7 клас)	Travelling to London (7 клас)
Північна Америка. Сполучені штати Америки. Канада (7 клас)	Travelling to the USA (7 клас)
Фізична географія України (8 клас)	Countries, People, Lifestyle: The United Kingdom and Ukraine (8 клас)
Фізична географія України. Природні зони (8 клас)	Nature Magic: Web of Life
Регіони та країни світу. Велика Британія (10 клас).	Amazing Britain (9 клас)

Важливою умовою проведення інтегрованих уроків із іноземної мови є той факт, щоб теми не просто тематично співвідносилися із іншою навчальною дисципліною, але також паралельно або послідовно вивчалися на заняттях із інтегрованої дисципліни [19]. Це діє учням змогу глибше осягнути тему,

закріпити її, а також практично вийти за межі одного навчального предмету у своїх теоретичних знаннях і таким чином застосувати їх на практиці. Дуже суттєво такий прийом впливає на підвищення мотивації учнів до навчання.

Як наслідок, використання такої техніки проведення класних занять допомагає педагогу вирішити наступні завдання, які він ставить перед собою [4]:

- сприяти розвиненню творчих та інтелектуальних навичок і здібностей школярів;
- мотивувати ініціативність та активну діяльність учнів з метою проведення ними самостійної навчальної роботи;
- використання новітніх технологій у процесі вивчення іноземних мов;
- посилення виховного аспекту педагогічної діяльності;
- формування адекватної оцінки власних дій та вчинків учнями;
- формування почуття відповідальності учнів за свої дії та вчинки;
- стимулювання саморозвитку та самовдосконалення.

Щоб інтегрований урок завершився успішно, а поставлені педагогом завдання йому вдалося втілити в життя, потрібно постійно підтримувати на заняттях атмосферу зацікавленості, тобто всіляко мотивувати учнів до вивчення іноземної мови. Таким чином, інтегрований урок – це складна робота педагога, яка потребує значних сил та енергії, а також використання різноманітних методичних прийомів [19, 25]. Найцікавіше, що одного прийому проведення інтерактивного уроку не існує. Їх вибір залежить від віку учнів, їхнього рівня знань, теми заняття, а також того, з яким саме навчальним предметом проводиться інтеграція.

Таким чином, використання інтегрованих уроків дає змогу розкрити потенціал школярів, надати їм комплексні обширні знання із конкретної дисципліни та таким чином пристосувати учнів до умов глобалізованого середовища.

РОЗДІЛ 2

СПОСОБИ ВТІЛЕННЯ ІНТЕГРОВАНОЇ СКЛАДОВОЇ В УМОВАХ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

2.1 Урок-екскурсія як засіб розвитку творчих здібностей учня

Для урізноманітнення уроків англійської мови вчителі використовують велику кількість прийомів та форм викладення матеріалу. Одним із таких можна назвати урок-екскурсію.

Урок-екскурсія є досить поширеною формою проведення занять як на ознайомлювальному, так і на заключному етапі. Залежно від цього уроки-екскурсії поділяються на такі типи [32]:

1. Вступна екскурсія – вона має місце на початку теми або семестру і проводиться з метою зацікавлення учнів, повного їх занурення у тему предмету. Прикладом вступної екскурсії може бути урок, на якому учням надаються цікаві факти, відео чи аудіо, наприклад, про Великобританію чи Україну.

2. Екскурсія за конкретно зазначеною темою – проводиться в межах теми, що вивчається. Найчастіше має місце на першому уроці теми або на проміжному з метою закріплення отриманих знань. Прикладом екскурсії за конкретно визначеною темою може бути відео-подорож Києвом чи Лондоном.

3. Заключна екскурсія – проводиться з метою систематизації та перевірки знань учнів переважно після завершення великого тематичного блоку чи розділу. Також практикується педагогами наприкінці семестру як урок-підсумок.

Підготовка до проведення уроку-екскурсії має бути комплексною та ефективною. Учитель має усвідомлювати цілі та мотиви проведення такого заняття, щоб його значимість не втратилась у процесі проведення уроку. Якщо теми охоплюють такі об'єкти як закордонні міста чи столиці світу, то, дійсно, екскурсія може бути лише віртуальною. Але педагог має по можливості розподіляти теми та види проведення уроків таким чином, щоб втілити урок-

екскурсію, провівши її насправді. Цей урок має на меті надати учням основні поняття та терміни для подальшого комплексного вивчення географії у 6-11 класах. Теми з англійської мови та природознавства у 5 класі за навчальною програмою дійсно мають багато спільного. Так, в рамках інтеграції природознавства у дисципліну «Англійська мова», можна обрати наступні теми, які пропонуються для розгляду на заняттях з іноземної мови у 5 класі [35, 37]:

1) “Nature” – окрім розвиваючої та навчальної мети в рамках такого уроку можна виділити не менш важливу – виховну (завдання вчителя полягатиме у вихованні почуття відповідальності за оточуюче середовище та його жителів, а також у розвитку пізнавального аспекту та зацікавленості учнів до вивчення природи);

2) “Travelling: visit to Great Britain and Ukraine” – в рамках такого формату уроку педагог має можливість пробудити зацікавленість учнів у вивченні країн світу, у тому числі англомовних: це стає можливим завдяки великій кількості підтем, пов’язаних із географічним положенням, демографічною ситуацією, кліматом, цікавими місцями країн, мова яких вивчається;

3) “My native city/ village” – ця тема дозволяє учням закріпити більшу кількість лексичного матеріалу у процесі екскурсій, досліджень і т. д., тобто діти навчаються граючись. Окрім того, ця тема сприяє пробудженню та вихованню почуття патріотизму серед учнів, що надзвичайно важливо в умовах сьогодення.

Таким чином, для проведення цікавої екскурсії, яка не обмежиться класною кімнатою, було обрано тему «My native village» [36]. Усі об’єкти, якими було проведено екскурсію були дійсно цікавими та склали високу пізнавальну важливість для формування свідомості школярів.

Так, екскурсію було проведено основними пам’ятками періоду козацької доби (Самсонів острів, Городище і т. д.) [31, 33, 39]. При цьому також були враховані всі правила безпеки, згідно яких учнів не можна відводити на екскурсію до приміщень, які давно не підлягали реставруванню та знаходяться у критичному стані.

При проведенні екскурсії важливо, щоб педагог також зараніше прорахував тривалість екскурсії, адже для учнів молодших класів вона повинна тривати не більше години, а для старшокласників – не більше двох годин. Таким чином, маршрут з урахуванням основних пам'яток козацької доби був складений зараніше із учителем географії та історії. Було вирішено, що екскурсія має охоплювати у часовому проміжку 1 годину.

У загальному урок-екскурсію у 5 класі за темою “My native village” можна було розділити на такі етапи:

1. Організаційна частина – етап, на якому дітей було мотивовано до екскурсії, перед ними було поставлено ціль, названо тему і т. д. Саме на цьому етапі учні пройшли та підписали інструктаж з техніки безпеки. На цьому ж етапі усі учні отримали невеликі картки із завданнями, які вони мають виконати після проведення екскурсії у якості домашнього завдання.

2. Актуалізація опорних знань – це безпосередньо доекскурсійний етап, який має на меті освіжити в пам'яті учнів основні знання (як фонові, так і лексичні), які будуть необхідними для учнів під час проведення екскурсії. З цією метою на останньому уроці перед екскурсією було повторено увесь вивчений матеріал за темою «Travelling», в тому числі і за підтемою “My native city/village”. Додатково учні отримали перелік основних слів та словосполучень, які можуть бути незнайомими для них та вживатися під час екскурсії:

capital	столиця	monument	пам'ятка культури
population	населення	tourist	турист
square	площа	ancient	давній
place of interest	цікаве місце	region	регіон
area	місцевість, зона	wildlife	дика природа
century	століття	resident	житель

3. Екскурсійна частина. Важливу роль відіграв шлях до визначних місць. Він був використаний для відточення мовленнєвих навичок учнів з допомогою тематичних пісень та римівок:

Village

Round and round the village,
 Round and round the village,
 Round and round the village,
 As we have done before.
 Stand and face your partner,
 Stand and face your partner,
 Stand and face your partner,
 As we have done before.

My country

There is no other road to go
 While Milky Way burns in the sky.
 I'm so lucky to explore
 Your golden paths in fields of rye.
 There is no other way to love you
 And you will always be in bloom.
 It's worth to live and coming back to,
 My country I belong to you!

My Ukraine

My Ukraine, my dear country,
 After road which always bends
 Faithful heart that's full of
 loving
 I'm commending to your hands.
 Our love is strong like never
 was it
 And aspiration never dies.

My dear country

My Ukraine, my dear country,
 After road which always bends
 Faithful heart that's full of loving
 I'm commending to your hands.
 Our love is strong like never was it
 And aspiration never dies.

На цьому етапі учні приймали активну участь у розповіді вчителя, ставили йому запитання, робили нотатки та замальовки, які б допомогли їм у подальшому розв'язанні домашніх завдань. Наприкінці екскурсії було проведено часткову рефлексію – систематизацію знань [29]. Разом із учнями було повторено основні моменти екскурсії з наголосом на тих аспектах, які були включені до їхніх домашніх завдань. Основною ціллю було спровокувати активне обговорення екскурсії учнями. Мету було досягнуто з допомогою використання вправи

«Microphone». Кожен із учнів мав по черзі висловити те, що він найбільше запам'ятав із усієї екскурсії, але головною умовою при цьому було не повторюватися. Таким чином, діти прокручували в пам'яті події екскурсії знов і хнов, вони промовляли велику кількість окремих епізодів, що дозволяло скласти їх у цілісну картинку та у майбутньому успішно виконати домашнє завдання.

4. Підведення підсумків – цей етап став заключною частиною екскурсії. До нього відноситься виконання постекскурсійних завдань, які учні отримали на картках:

1) Дати відповіді на питання за змістом екскурсії:

1. *When was our village founded?*

2. *Why it is named Sencha?*

3. *What is the most ancient building in the village?*

4. *Who has founded the village?*

5. *Is there a river in our village?*

2) Написати міні-твір за темою екскурсії (*Imagine that your English pen friend wants to visit our village. What places will you show him\her? Write a short story (60 words)*). Виконання цього завдання допомагає учням розвинути креативне мислення та відкривати нові грані своїх можливостей. Також письмові твори допомагають педагогу максимально повно перевірити здібності та навички учнів у знанні англійської мови. Дуже часто учні, особливо середньої школи, мають страх перед усним мовленням, не можуть висловити власну думку, але виконують письмові завдання (складання діалогів, написання власних висловлювань за темою). Такий дисонанс викликаний підсвідомим страхом говорити «чужою» мовою. При правильному підході до таких учнів та підборі відповідних завдань страх зникає.

Також було випущено стіннівку із фото школярів, я зроблених впродовж екскурсії. Стіннівку було приурочено до тижня англійської мови, який саме проводився у школі. Таким чином, при проведенні уроку-екскурсії вчитель дійсно може поглибити знання учнів, як лексичні, так і граматичні, адже при

розмовах впродовж екскурсії, при описі своїх вражень та написанні твору, їм було необхідно застосовувати вивчену лексику за темою «Подорожі».

Вдалось простежити позитивні зміни у мотивації учнів, адже поєднання теорії із реальним життям, із дійсністю, яка є набагато цікавішою для школярів, ніж вправи із підручника, виявилось діючим.

2.2 Урок-телеміст як один із видів інтеграції уроків англійської мови та географії

Оптимальне формування навичок спілкування у школярів середньої школи відбувається лише за умов використання різних форм проведення уроків англійської мови. Це потрібно для того, щоб по максимуму задіяти усі навички учнів: аудіювання, читання, письма та говоріння, а також, щоб школярі не втрачали мотивацію до продовження процесу навчання [40]. З цією метою використовується дуже велика кількість форм уроків, в тому числі і урок-телеміст. Основною метою такого уроку є познайомити учнів із географічними відомостями та особливостями життя в англійських країнах, а також співставити їх із відповідними показниками в Україні.

Як було зазначено вище, тема «Travelling» може використовуватися з метою проведення інтегрованого уроку з географії та англійської мови. Адже ця складова є однією із визначальних у дисципліні «Географія».

Вважаємо, що тема досить гарно підходить для втілення інтегрованого навчання, адже для цього не доведеться виходити за рамки плану. Навчальна програма містить тему «Visit to London» [34], тож ідея проведення саме уроку-телемосту задля впровадження інтегрованого аспекту, достатньо вдала.

При проведенні уроку у форматі телемосту потрібно врахувати усі основні особливості:

1. Перш за все було створено відповідну атмосферу, тематично прикрасивши приміщення. Так як проведення уроку передбачало паралельну подорож до Києва та Лондону, класна кімната прикрашалася відповідними фото визначних місць України та Великобританії.

2. Важливим аспектом також була наочність. Тема мандрівок є достатньо часто використовуваною, тому вибір дидактичних матеріалів, які можна використати у процесі проведення цієї форми уроку, є достатньо широким. Прикладом стали тематичні ілюстрації, плакати, таблиці, а також аудіо- та відеоматеріали. Це допомагає зробити урок яскравим.

Одне із завдань передбачало перегляд тематичного відео та паралельне заповнення пропусків у тексті:

Complete the sentences. Use the words: popular, holidays, December, seventh, capitals, square, lights, Christmas, centre

Winter _____ come soon. Christmas in Britain is on the 25-th of _____ . In Ukraine Christmas is _____ of January. Two _____ are beautiful on these holidays. The streets are bright with _____, flags, snowmen. There are little _____ trees on the window-sills of shops, museums, restaurants. But in the _____ of Kyiv and London we can see very big Christmas trees. In London this tree is on Trafalgar _____ and in Kyiv it is on Independence Square. These squares are very _____ and a lot of people visit them.

3. Урок включав велику кількість ігрових елементів, які змогли розбавити сценарій та відволікти учнів від того, щоб постійно намагатися не забути свої слова та порядок виступу, адже мета такого уроку – це не лише навчання, але і певний розважальний елемент.

Прикладом можна назвати роботу в парах із актуалізації тематичних слів:

Teacher: Our next station is -Transport land. Let's refresh in our memory all the combinations with the words "to travel by" and speak about the kinds of travelling. Let's practice the words: by plane, ship, train, bus, boat, ship, spaceship, car. Discuss it in pairs.

- Let's travel	plane?	- With pleasure	- I'm sorry, I am a little
- What about	by ship?	- All right	bit scared of flying/water
travelling	train?	- Good idea	- I don't like busses.
	bus?	- Why not?	They are slow.
	car?	- Wonderful	

Велика увага приділялася також роботі із лексикою. Незважаючи на основну

тематику свята потрібно було обов'язково включити в урок активний вокабуляр, щоб повторити та закріпити його. Так, діти можуть складати діалоги, міні-розповіді та інтерв'ю, опираючись саме на ключові слова уроку.

Одне із завдань передбачало роботу із класом у форматі запитання-відповідь:

Teacher: We shall have TV link "Kyiv - London". Ask questions about London, about traditions in Great Britain.

1. Where is London situated?	9. What do you know about Big Ben?
2. What is the longest river of Great Britain?	10. What is the capital of Ukraine?
3. What is the capital of Great Britain?	11. Where is Kyiv situated?
4. What is the UK washed by?	12. Is Dnipro the longest river?
5. What do you know about London?	13. Have you seen Kyiv-Pechersk Lavra?
6. What is the Hyde Park famous for?	14. What is the main street of Kyiv?
7. What is the population of London?	15. How many people live there?
8. Where is the Houses of Parliament situated?	16. Have you ever been to Khreshchatik?

Такий урок відрізняється від звичайного заняття також своїм колективним характером. Переважна частина вправ виконуються або у групах, або за участі усіх учнів класу. Саме тому основні вправи повинні бути творчими та орієнтуватися на розкриття талантів та здібностей учнів, які важко або й неможливо розкрити під час проведення звичайного уроку. Такими навичками може стати декламування віршів, прояв акторських здібностей і т. д.

Робота над проведенням такого заняття була розділена на два етапи:

- підготовчий – на цьому етапі учням було запропоновано проведення такої форми уроку та узгоджено усі організаційні моменти (виготовлення декорацій, збір підручного матеріалу для проведення ігор та конкурсів, розподіл та вивчення слів за сценарієм, виготовлення костюмів) в рамках класних годин та позаурочного часу;
- основний – на цьому етапі було безпосередньо проведено урок за темою «Visit to London».

Варто зазначити, що учні мали гарні теоретичні знання про життя в цих країнах безпосередньо перед проведенням уроку-телемосту, адже вони не тільки отримали матеріал для підготовки, але і вивчали цю тему протягом 2 тижнів. Таким чином, можна зробити висновок, що проведення такого заняття може здійснюватися лише за умови наявності знань з теми, адже якщо розпочати уроком-телемостом нову тему, не підготувавши до цього дітей, вони можуть відчувати себе некомфортно і не виконувати завдання, як це було заплановано вчителем. У такому разі можна говорити про те, що основна ціль уроку не буде досягнута.

Таким чином, нестандартні форми уроків допомагають розкрити додаткові вміння та навички учнів, допомогти їм побороти страх говоріння іноземною мовою (основна проблема з якою зіштовхуються новачки у вивченні мови). В ході проведеного дослідження вдалося виявити, що урок-свято та урок-екскурсія мають інтегрований характер за рахунок наявності міжпредметних зв'язків англійської мови з географією та допомагають учням краще засвоїти матеріал за обраною темою.

ВИСНОВКИ

У даній бакалаврській роботі увага приділяється визначенню суті та особливостей явища інтеграції, а також основних завдань, які ставлять педагоги перед собою в рамках втілення міжпредметної інтеграції. Проведено аналіз з метою виявити особливості функціонування різних форм інтегрованого навчання. Матеріалом для дослідження слугували напрацювання та доробки, зібрані впродовж апробації практичної частини бакалаврської роботи під час педагогічної практики в 5 класі.

В результаті проведеного дослідження вдалось виконати поставлені на початку завдання.

Проаналізовано основні теоретичні поняття і встановити, що інтеграцією називають синтез різних структурних частин з метою їхнього упорядкування та об'єднання у цілісну систему. Якщо вчителю вдається спланувати та провести інтегрований урок, то він виконує одразу декілька завдань: покращує якість освіти та формує в уявленні учнів цілісну картину про об'єкт, що аналізується. Міжпредметна інтеграція має два основних втілення: вона може бути горизонтальною та вертикальною.

Досліджено особливості функціонування основних напрямків втілення інтеграції англійської мови та географії як навчальних дисциплін: уроку-екскурсії та уроку-свята. Проблема інтеграції вважається глобальною в рамках концепції Нової української школи і має безпосередній зв'язок із соціальною складовою освіти.

Досліджено вплив роботи з географічним напрямом на уроках англійської мови. Англійська мова в рамках міжпредметної інтеграції із географією стає не лише інструментом навчання, але і середовищем для вивчення. Основні результати інтеграції: змога отримання учнями більш глибоких та комплексних знань з англійської мови, а також можливість по-новому поглянути на цілком знайомі об'єкти та явища. Вдалось простежити позитивні зміни у мотивації учнів, адже поєднання теорії із реальним життям, із дійсністю, яка є набагато цікавішою для школярів, ніж вправи із підручника, виявилось діючим.

Втілено основне завдання бакалаврської роботи та реалізувати ряд практичних вправ та методичних рекомендацій, висвітлених у відповідних підрозділах роботи, стосовно реалізації міжпредметної інтеграції географії у навчання англійської мови.

Перспективи дослідження полягають у можливості подальшого аналізу площини взаємозв'язку англійської мови з іншими предметами, наприклад, історією чи художньою культурою, так як велика кількість тем пов'язана або із подіями минулого (України чи англомовних країн, мова яких вивчається), або із кіномистецтвом, музикою, живописом, театром. Інтеграція цих предметів може знайти досить цікаве втілення у різних нестандартних формах проведення інтегрованих уроків.

Я, *Великодний Олександр Іванович*, своїм підписом засвідчую, що моя бакалаврська робота «*Інтегровані уроки: іноземна мова та географія*» виконана з дотриманням усіх вимог до наукової етики та поваги до інтелектуальних надбань, самостійно та індивідуально. Під час написання роботи я дотримувався принципів академічної доброчесності та несу відповідальність за порушення загальноприйнятих правил цитування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волкова Н. П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів . / Н. П. Волкова – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 576 с.
2. Гончаренко С. У. Зміст освіти і її гуманітаризації // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи / За ред. І. Я Зязюна. – К., 2000. – С. 68–76.
3. Деркач С. Вивчення іноземної мови – одна з умов формування культури міжнаціональних взаємовідносин в учнів [Електронний ресурс] / С. Деркач. – Режим доступу: <http://library.udpu.org.ua/libraryfiles/psuhpedagogproblsilsk shkolu/17/visnuk 20.pdf>. – (21.04.19).
4. Ізбаш С. С. Активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів засобами проектної діяльності на уроках англійської мови [Електронний ресурс] / С. С. Ізбаш, Т. М. Васюкова. – Режим доступу: http://lib.mdpu.org.ua/nvsp/articles/2010/9_04.pdf
5. Ільченко В. Р. Інтеграція змісту освіти та сучасні проблеми загальноосвітньої школи // Імідж сучасного педагога – 2002. – № 2(21). – С. 14–17.
6. Зінзура А. М. Нові підходи в навчально виховній роботі. II Початкова школа. 1995. – №10 – 11. – С. 23– 24.
7. Колодько Т. М. Формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Колодько Тетяна Миколаївна. – К., 2005. – 192 с.
8. Куліченко Л. А. Інтегровані уроки як один із засобів підвищення активності учнів на уроках / Л. А. Куліченко // Таврійський вісник освіти. – 2012. – №1 (37). – С. 250-254.
9. Олійник В.Ф. Забезпечення міжпредметних зв'язків на заняттях II Рідна школа. –1998. – №10 –с. 14–17.

10. Осколова М. Інтеграція в процесі навчання грамоти. // Початкова школа 2011. – №16. – С.12.
11. Присяжнюк Н. І. Інтегровані уроки II Рідна школа – 1997. – №8. С. 27–32.
12. Савка О., Борис І. Інтегрований урок як спосіб реалізації особистісно орієнтованого навчання //Початкова освіта – 2007. – №20. – С.9.
13. Савченко О. Я. Дидактичні особливості інтегрованих уроків II Рідна школа. – 1992. – №1 С. 2–9.
14. Савченко О. Я. Ключові компетентності – інноваційний результат шкільної освіти / О. Я. Савченко // Рідна школа.– 2011. – № 8–9. – С. 4–8.
15. Ткаченко Л. І. Креативність і творчість: сучасний контент / Л. І. Ткаченко // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2014. – № 9-10. – С. 32-35.
16. Холодна Н. Викликати у школярів бажання вчитися – це реально! / Н. Холодна // Завуч. – 2004. – № 8. – С. 20-22.
17. Фіцула М. М. Педагогіка : [навч. посіб. для студ. вищ. пед. закладів освіти] / М. М. Фіцула. – К. : Академія, 2000. – 544 с.
18. Grabe W., Stoller F. L. Content based instruction: Research foundations. In M. A. Snow, D. M. Brinton (Eds.). The content based classroom: Perspectives on integrating language and content. – NY: Longman, 1997. – P.5– 21.
19. Grace Chin-Wen Chien. Integrating English into an Elementary School Life Course [Electronic resource] / Grace Chin-Wen Chien. – Access mode: <http://iteslj.org/Articles/Chien-Integrating.html>. – (29.04.2019).
20. Huang K. Motivating lessons: A classroom-oriented investigation of the effects of content-based instruction on EFL young learners' motivated behaviours and classroom verbal interaction. – System, 39(2), 2011. – P. 186-201.
21. Lyster R. Content-based language teaching: Convergent concerns across divergent contexts. – Language Teaching Research, 15(3), 2011. – P. 279-288.

22. Minnisa S. Formation of Socio-Cultural Competence in Teaching a Foreign Language// *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, Volume 136, 9 July 2014. – P. 80–83.
23. Rogers T. *Methodology in the New Millennium*. – *English Teaching Forum*, 38(2), 2000. – P. 2-13.
24. Ruiz de Zarobe. CLIL and foreign language learning: A longitudinal study in the Basque Country. – *International CLIL Research Journal*, 1(1), 2008. – P. 60-73.
25. Savage J. *Cross-curricular teaching and learning in the secondary school*. – Abingdon: Routledge, 2011. – P.56.
26. Savignon, S. Beyond communicative language teaching: What's ahead? *Journal of Pragmatics*, 39(1), 2007. – P. 207– 220.

СПИСОК ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ

27. Академічний тлумачний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua>. – (18.04.19).
28. Портал української мови та культури. Словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.slovnyk.ua>. – (18.04.19).
29. Словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://test.ulif.org.ua:8000/expl/Entry/index?wordid=1&page=0>. – (18.04.19).
30. Укрліт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrlit.org/slovnyk>. – (18.04.19).

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

31. Городище на Самсоновому острові. – Режим доступу: <http://zamki-kreposti.com.ua/poltavskaya-oblast/gorodicshe-sampsoniev-ostrov-selo-sencha/karti/>. – (04.05.2019).
32. Інтегровані уроки: від теорії до практики [Електронний ресурс] – 2018. – Режим доступу: <http://osvitanova.com.ua/posts/1776-intehrovani-uroky-vid-teorii-do-praktyky>. – (17.03.2019).

33. Історія міст і сіл. – Режим доступу: <http://ukrskr.com.ua/poltav/lohvitskiy/sencha-lohvitskiy-rayon-poltavska-oblast>. – (04.05.2019).

34. Карпюк Олена. Підручник Англійська мова 5 клас [Електронний ресурс] / Олена Карпюк – 2018. – Режим доступу: <https://pidruchnyk.com.ua/133-angliyska-mova-karpyuk-5-klas.html>. – (22.04.2019).

35. Карпюк Олена. Методичний посібник для вчителя до підручника "Англійська мова" для 5 класу [Електронний ресурс] / Олена Карпюк – 2018. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/biblioteka/angliyska-mova/klas-5>. – (22.04.2019).

36. Міністерство освіти і науки. Навчальні програми з географії для загальноосвітніх навчальних закладів 6-9 класи. [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/geografiya-6-9-14.07.2017.pdf>. – (02.05.2019).

37. Міністерство освіти і науки. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів 5-9 класи. [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/programi-inozemni-movi-5-9-12.06.2017.pdf>. – (02.05.2019).

38. Наочні матеріали для уроків англійської мови. Електронний ресурс] – 2019. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/naochniy-material-do-uroku-angliysko-movi-33465.html>. – (15.05.2019).

39. Села і поселення Полтавщини. – Режим доступу: <https://our-travels.info/ost/Goroda/Ukraine/Poltava/NP-Lohv.php>. – (04.05.2019).

40. Уроки-розробки з англійської мови. [Електронний ресурс] – 2019. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/biblioteka/angliyska-mova/klas-5/storinka-3>. – (15.05.2019).